

Becsvágy

Hallott róla, hogy meghalt, de csak évekkel később „találkozott vele” a Házsongárdi temetőben. Nem a legelőkelőbb helyen pihent, de nem is félreeső, eldugott parcellában.

Azóta az özvegye is elhalálozhatott. Vagy elköltözött a kincses városból, mert maga is kegyvesztett lett. Néhai férjét volt szolgalelkű beosztottjai kifelé buzgón glorifikálták ugyan, valójában azonban erősen tartottak tőle, szorongtak, és – mondjuk ki őszintén – utálták.

A sírhant besüppedt, gázos, elhagyott, gazdátlan. Törleszkedő udvaroncait már rég nem sarkallja semmilyen személyes érdek, hogy olykor-olykor kilátogassanak sírjához képmutatóskodni egy szál virággal a rögeinél.

A szürke műkőfejfán az elhunyt neve és az évszámok alatt egy véset áll: „kommunista harcos”.

Hogy nem veti ki magából a föld!? – háborgott magában Halmay. Neki bezzeg gond nélkül jutott hely ebben a messze földön híres sírkertben, szellemi nagyjaink panteonjában. Ahova a város egykori lakosságának töredékére zsugorított mai magyarsága már csak ritka, kivételes esetekben temetkezhet. Az idősebbek többnyire emlékezni és lelki erőt gyűjteni szoktak kilátogatni időnként halottaikhoz, hogy túnt idők emberibb világába alámerülhessenek legalább néhány órára.

Mit keres itt a város és vidéke bő emberöltővel előbbi basáskodója? Itt, ebben a temetőben, ahol a központi párthatalom sugalmazására vagy tán épp annak ukázára eleink százados sírjait meggyalázzák: fejfáit kidöntik, köveit összetörik, eltüntetik. Hogy messzi vidékekről idecsődített más ajkú idegenek bújjanak elporladt eleink helyére. Ha lehet, a placra: hadd higgyék a gyanútlan/tudatlan látogatók, hogy ők élnek-halnak itt időtlen idők óta.

ANISZI KÁLMÁN (1939) író, publicista, ny. egyetemi oktató. Bihar megyében, Magyarkakucson született. 1985–90 között a *Korunk* folyóirat felelős szerkesztője. 1990 óta él Magyarországon, 2000-től a folyóirat megszűnéséig a *Kapu* külső főmunkatársa volt. Legutóbbi kötete: *Az út bennünk van* (válogatott novellák, 2024).

Ellopják a temetőnket is!

Az életnek elég ritkán sikerül igazságot osztani az emberek között a nagy tülekedésben, de azért a kérelmelhetetlen elmúlás is oda-oda csap a maga módján olykor-olykor az arra „érdemesülteknek”. A kommunista hatalomnak ezt a brigantiját, a transzylván magyarság vértelen genocídiumának egyik legbuzgóbb végrehajtóját is, lám, az utálat és az örök feledés gödrébe dobta.

Halmay undorral fordult el a sírtól.

...Istenem, hogy lesték a gatszülők érkezését reggelente a pártházba! – emlékezett, miközben lassan haladt a lejtős gyalogösvényen a panteon kijárata felé.

Szinte most is maga előtt látja a székház kapujánál posztoló rendőrt, aki pontban nyolckor katonás mozdulattal rántott egyet a zubbonyán, megigazította derékszíját meg a pisztolyát, és kilépett a járdaszélre. Ahonnan, az úttest fölé hajolva, abba az irányba kémlelt, ahonnan a Főnök minden reggel érkezni szokott. Ezt a műveletet félpercenként addig ismételte, amíg gyakorlott rendőrszeme megpillantotta az utca végén himbálózva közeledő fekete Volgát. Ekkor gyorsan benyomta a kapuajtót, és hangosan bekiáltott a hallba: „Jön a Főnök!”, („Vine sefu!”)... „Itt a Főnök!”... S már fordult is vissza, hogy feszesen tisztelegve köszöntse az őrhelyéről.

A hír hallatán a „véletlenül” ott ácsorgó beosztottak – mint valami marionett bábuk – gyorsan feszes sorba rendeződtek a Főnök emeleti dolgozószobájához vezető vörös szőnyeggel leterített lépcsősor mindkét oldalán, háttal a ciradás korláthoz lapulva. De bármennyire hihetetlen is, őt itt nem „Jó reggelt kívánunk!”-kal köszöntötték a beosztottai, mint ez a közönséges halandók világában lenni szokott: Öméltóságának kórusban rikkantott „Éljen!” („Sa traiti!”) dukált... Aki még arra sem érdemesítette „elvtársait”, hogy rájuk vesse tekintetét, nemhogy viszonzza köszönésüket.

A reggeli pofafürdő után a kis kórus tagjai gyorsan szétrajzottak. Ki-ki a maga szobájába bújt, és ugrásra készen várt, hogy ha a Főnök netán őt szólítja raportra, rögvest a színe előtt teremjen. Mert évek alatt azt tapasztalták, hogy az állandó készenlét: a hivatali értékelés legfőbb jele, az előléptetés legbiztosabb záloga.

Elhalálózván, most már aligha fogjuk megtudni, hogy a Főnök maga kényyszerítette-e ki ezeket a groteszk reggeli rituálékat, vagy pedig az érdek diktálta szolgalelkűség szüleménye volt.

A helyi lap főszerkesztőjeként Halmayt elég gyakran rendelték be a Házba, hol egy-egy raportra, hol a legfrissebb utasítások tudomásulvételére.

Ha már itt vagyok, gondolta, megnyiratkozom, legalább ezzel is telik az idő. Fejér kiváló szakmai tudása, az úrinnak mondható környezet és a „kintinél” jóval mérsékeltébb árak mágnesként vonzották a borbélyhoz a Házhoz bejáratos férfiakat.

Miközben nagy hozzáértéssel csattogtatta ollóját vendége gyérülő hajkoronáján, Halmaynak megakadt a szeme valamin:

- Fejér mester - kérdezte -, mi az a göngyöleg az üvegajtók között? (Halmay viccesen mesternek szólította a borbélyt, mert elvtársnak rühellte, úrnak pedig nem volt tanácsos a szolgálatos fülek miatt.)

- Szőnyeg - felelte egyszerű őszinteséggel.

- Szőnyeg?... A magáé?...

- Neeem!...

- Hanem?

- Hááát!... A Házé...

- Hogy értsem ezt, hogy a Házé?...

Fejér darabig vacillált: megmondja-e az igazat, vagy bölcsebb hallgatni róla. Végül csak kibukott belőle az igazság:

- Halmay úrnak elárulom, ha nem mondja el senkinek...

- Hallgatok, mint a sír. Mondja csak nyugodtan.

- Azt azért hozták ide, hogy... Azt a szőnyeget csak akkor szabad használni, amikor a Főnök nyíratkozni vagy borotválkozni jön le.

Halmay jókora halszemet meresztett.

- Ne vicceljen!... Tényleg!?...

Fejér igenlően bólintott.

Hű, az angyalát! Ha ezt meg lehetne írni!... - ötlött fel benne, de amilyen hirtelen kigondolta, olyan gyorsan ki is törölte az agyából...

Alighogy végzett vele, Fejérnek újabb vendége érkezett. Egy élemedett korú, sovány férfi.

- Borotválást kérek! - mondta a borbélynak, miután beült a székbe.

Fejér játszi könnyed mozdulatokkal puhította a mélyen barázdált arcot rútitó borostát, s már húzott is néhányat a késsel, amikor megcsörrent a telefon.

- Megy a Főnök borotválkozni!... - szólt le a titkárnő a magasabb beosztásúakra jellemző flegmával.

- Értettem! - felelt Fejér katonásan.

És rögvest a kettős üvegajtóhoz ugrott. Kikapta a feltekert szőnyeget, és gyakorlott mozdulattal végiggurította a helyiségen.

- Mit csinál? - kérdezte a habos arcú vendég a borbélyt.

- ...Popescu elvtárs!... Utána folytatjuk... - fordult Fejér a fél arcára simára borotvált vendéghez...

Az öreg nem értette, mit akar ezzel mondani a borbély, és tovább ült a székben nyugodtan. Fejér roppant ideges lett, hisz a Főnök bármely pillanatban itt lehet. Ismét hozzáfordult, de most már határozottabban:

- Kis türelmet kérek!... Addig tessék helyet foglalni a folyosón!...

Az öreg még mindig nem fogta fel, mi történik körülötte: mozdulatlan maradt, mint egy egyiptomi szobor az örökkévalóság időtlenségében.

- ...Hááát, izé... Az első titkár elvtárs... - kényszerűsködött.

Végre csak kibökte:

- Senki se tartózkodhat a szobában, amikor őt csinálom... Ezt a parancsot kaptam.

- Legyen szíves, fejezzen be!... - szólt vissza az öreg indulatosan.

- De Popescu elvtárs!..., nagyon szépen ké!...

Fejér be se fejezhette a mondatot, amikor a Főnök kopogtatás nélkül benyitott. Megpillantva a székben ülő fél arcára habos vendéget, láthatóan elfogta az indulat. Fejér széttárt karokkal jelezte, hogy ő megpróbálta kitenni, de tehetetlen. Félelmében már a hidegrázás környékezte, amikor hirtelen észbekapott: kiemelte a vénembert a székből, és kivitte a folyosóra.

- ...Ugye, mondtam!?... - súgta a fülébe. Aztán enyhítésképpen hozzátette:

- ... Igyekszem hamar befejezni.

- ...Mit keresett itt ez a?!... - kérte számon a Főnök a borbélyon az öreg macskodását.

Remélve, hogy elháríthatja magától a kellemetlen kérdést, Fejér egy makulátlan kendőt vett ki egy kisszekrényből, és a borotválandó mellére terítette.

- Nem szólt a titkárnőm!?... - kérdezte számon kérően a borbélyt.

- De igen, hogyan, szólt, csak ez a...

A várószobává előléptetett folyosó végére két újabb vendég érkezett. Látva a fél arcára borotvált idős férfit, erősen röhöghetnekjük támadt. De tudva, hogy „Ófelsége” a szomszéd szobában van, jobbnak látták inkább magukban pukkadózni.

- ...Első titkár elvtárs! - próbálta menteni a menthetőt Fejér -, én ilyen embert még nem láttam! Bárhogy kértem, könyörögtem neki, az istennek se akart kimenni... Azt mondta, hogy ő régi harcos... illegalista... Meg, hogy...

A Főnök ironikusan elhúzta a száját:

- Elő ne forduljon még egyszer!...

- Igenis! - válaszolt Fejér némi megkönnyebbüléssel, remélve, hogy ennyivel megússza.

Miután a borbély befejezte szőrtelenítését, a Főnök távozott. Fejér vigyázzba vágta magát, és tisztelettudóan köszönt, de csak az ajtókilincs kattánása válaszolt rá. Egyedül maradván, felszabadultan tekerte fel a szőnyeget, és helyezte vissza az üvegajtók közé.

- Na, öreg bolsi, jöjjön fejezzük be azt a!... - dugta ki a fejét az ajtón Fejér.

- ...Még hogy én menjek ki! Mert Ő borotválkozni méltóztatik! - háborgott az öregben az önérzet. - Hát hol volt ő még akkor, amikor én vasra verve penészedtem a sziguranca földalatti kazamatáiban!? Meg később... annak a hitvány D...-nek az idejében!?...

Fejér szótlán maradt, nehogy valaki illetéktelennek a fülébe jusson egy szó is az öreg jeremiájából, de őszinte öröm sugárzott a tekintetéből.

- Nézzen csak a tükörbe!... - próbálta feledtetni vele az iménti kellemetlenséget. - Mit szól hozzá?... Egészen megfiatalítottam!

- Popescu elvtárs is arra az értekezletre készül? - tapogatózott a borbély, aki elejtett szavakból fércelte össze azt a hírfoszlányt, amely szerint a Főnök valami nagyon fontosat fog bejelenteni a mai rendkívüli aktívaülésem.

- Igen, oda megyek én is.

Hát azért volt neki olyan sürgős a borotválkozás, futott át a Fejér agyán, hogy „tisztá” képpel álljon az elvtársak elé!

A Főnök valóban azzal a céllal terelte össze beosztottjait, hogy egy igen fontos, nemzeti jelentőségű parancsot jelentsen be, és beszélje meg velük. Ugyanis a legfelső pártvezetéstől az az ukáz érkezett, hogy haladéktalanul állítsanak méltó emlékművet a városban nemzeti történelmük egyik leggyakrabban méltatott személyiségének, Vitéz Mihály vajdának.

- Elvtársak! - kezdte beszédét a regnáló hatalom területi képviselője -, el-érkezett a cselekvés ideje. Itt az idő, hogy városunkban szobrot emeljünk annak a történelmi személyiségnek, akiről mindig büszkeséggel beszél az egész ország.

Amihez mi azt a teret érezzük legalkalmasabb helyszínnek, amit homogenizálendő kisebbségi magyar polgártársaink egyik leggazdagabb főurukról, Széchenyi István grófról neveztek el anno.

A hatásosnak érzett indítás után a Főnök, aki hithű kommunistaként csak amerikai cigarettákat szívott, és cujka helyett mindig whiskyt ivott, ám abból rengeteget, beszéd közben bodor füstkarikákat pöfögött maga elé kedvenc Marlborójából.

- Nos!?... - szögezte kérdő tekintetét az egybegyűltekre -, nektek mi a véleményetek!?

A kérdést feszült csend követte. Nem azért, minthogyha ők nem értettek volna egyet a szoborállítás gondolatával, hisz mind „egyhitűek” voltak. A süket csend oka nem az attól való naiv félelem volt, hogy a Főnök nemcsak szavazatukra kíváncsi, hanem hogy netán érveket is fog kérni tőlük. Márpedig ők nincsenek hozzászokva ilyesmihez. Nekik egészen másmilyen a lelki habitusuk. Ők mindig készen kapják a boldogító ígéket a Kárpátok Génuszától, amiket aztán magabiztosan csaholnak szerteszét. Az ő világukban különben sem tanácsos mást mondani, mint amire utasítást kapnak. Köztük csak akkor nyílnak bátran szólásra az ajkak, amikor - mint az indigóval - megsokszorozhatják annak a génuszának a „bölcességét”, aki „sohasem téved”.

A hallatlanul fontosnak hirdetett értekezleten az irodalmi és napilapok főszerkesztői azt az utasítást kapták, hogy - felidézve a bronzba öntendő hérosz gloriózus tetteit - dicsőítő hasábokat írjanak lapjukban a tudomásukra hozott roppant időszerű központi pártutasításról. Arról a hősről kell dicshimnusz írni, aki elsőként egyesítette a „három román országot”, valóra váltva a román-ság nagy álmát, a nemzeti kiteljesedést. Vitéz Mihályról, az ország génuszának abszolút idol(um)járól kell hozsannát zengeni. Arról a hőséről, aki Havasalföld és Moldova vajdája volt, és - a körülmények különös alakulásának tudhatóan - rövid ideig az erdélyi fejedelemség császári helytartójának a titulását is viselte.

(Arról persze soha egyetlen szó sem eshet - bár a történészek jól ismerik az igazi okát -, hogy a vajdává előlépett hírhedt zsoldosvezér, miért nem anyanyelvén, hanem magyar és latin nyelven adta ki rendeleteit?)

– ...Mivel az elkészülő szoborkompozíció nemzeti nagyságunk, nemzeti dicsőségünk egyik fontos jelképe lesz – folytatta okfejtését a Főnök –, könnyen megtörténhet, hogy hasonlítani fog annak a királynak a szobrához, akit kisebbségi magyar polgártársaink Igazságosnak szoktak nevezni egymás között. Ám ha ez a kockázat fennállna is, a mienknek mindenképpen különböznie kell amattól. Hogy úgy mondjam: emennek különböznie kell lenni amannál! A nagy fejedelmünk szobra nemzeti nagyságunk szimbóluma lesz. Amire büszkeséggel fogunk tekinteni. Ilyennek akarjuk!

A feszült néma csend hirtelen hangos helyeslésbe csapott át. A résztvevők kitörő lelkesedéssel fejezték ki abbéli óhajukat, hogy a város haladéktalanul állítson méltó emlékművet a „három országot” egyesítő Vitéz Mihálynak, legdicsőbb vajdánknak.

– Hanem elvtársak – kapott észbe a Főnök –, valamiről még nem ejtettünk szót. Talán épp a legfontosabbról. A legfontosabb pedig az, hogy Vitéz Mihály szobra magasabb kell, hogy legyen, mint a Corvin Mátyásé!

A szoborkompozíció igen hamar elkészült. Nagynak nagy, magasnak is magas lett ugyan, viszont művészi kivitelezését illetően átlagosnak mondható. Főalakja szokványos, itt-ott tán kicsit elnagyolt, alapzatának reliefjei pedig messze elmaradnak Corvin Mátyás világhíres szobrának daliás mellékalakjaitól: a Magyar Balázs, Kinizsi Pál, Szapolyai István és Báthory Istvánétól.

Ráadásul a tervezők olyan ügyetlenül álmodták a vitéz vajda bronzalakját a kiszemelt térre, hogy ünnepi felavatása után a kincses város lakói, ironikusan azt suttogták egymás között: „Vitéz Mihály csinál a köztársaságra!” (Tudniillik a lova hátsóját épp a Köztársaság mozi felé fordította.)

De hát neki is kell nézni valamerre. Az orra előtt tornyosuló épületkoloszsuszura nem tekinthetett, mert az összelapította volna. Nézzen hát kifelé, gondolták a szobor megrendelői. Kémlelje a tágas horizontot. Ami különben sem volt idegen tőle, hisz világéletében ad astra aspirált.

Sok-sok megnyert csata után Vitéz Mihály, Moldova és Havasalföld vajdája, a császári pénzen vérrel megvett erdélyi fejedelmi széket is magának kívánta megtarthatni. Amit Rudolf császár, az erdélyi régió uralkodója képtelenségnek tartott. Ezért Basta György martalócai – uralkodói parancsra – 1601 nyarán Torda mezején hirtelen véget vetettek a zsoldosvezér mértéktelen étvágyának.

Hogy Mihály vajda szobra magasabb lett-e a Mátyás királyénál, nem tudjuk.